

Χριστίνα Βέικου

Ενδεικτικό παράδειγμα διδακτικής προσέγγισης

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Θανάσης Βαλτινός

«Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται»

Από το έργο

Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη. Βιβλίο πρώτο: Αμερική, 1993

Θεματική ενότητα:

*Η αποδημία, ο καημός της ξενιτιάς, Ο ελληνισμός έξω
από τα σύνορα, Τα μικρασιατικά, Οι πρόσφυγες*

Ηλίας Γιούρης
δ.φ., Φιλολόγος αποσπασμένος στο Π.Ι.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Θανάσης Βαλτινός

«Δύο γράμματα της Χαράς»

(Από το μυθιστόρημα

Στοιχεία για τη δεκαετία του '60 [1989])

Θεματική ενότητα:

*Η αποδημία, Ο καημός της ξενιτιάς, Ο ελληνισμός έξω από τα
σύνορα, Τα μικρασιατικά, Οι πρόσφυγες*

Διδακτικοί στόχοι

- Να γνωρίσουν οι μαθητές, μέσα από μία προσωπική αφήγηση, το κοινωνικό φαινόμενο της μετανάστευσης σε παλιότερες εποχές.
- Να προβληματιστούν, με αφορμή το κείμενο, γύρω από τις σύγχρονες μορφές της αποδημίας.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι κοινωνικά φαινόμενα όπως αυτά της αποδημίας, της μετανάστευσης ή της ξενιτιάς συνδέονται με συγκεκριμένες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες.
- Να κατανοήσουν και να σχολιάσουν τον λαϊκό αυτοβιογραφικό λόγο.
- Να γνωρίσουν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της μεταπολεμικής πεζογραφίας.

Διδακτικοί στόχοι

- Να κατανοήσουν οι μαθητές την ποικιλία των βιωματικών οπτικών απέναντι στο ζήτημα της μετανάστευσης.
- Να διερευνήσουν, να ερμηνεύσουν και να κατανοήσουν το κοινωνικό βίωμα του μετανάστη.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι κοινωνικά φαινόμενα όπως αυτά της αποδημίας, της μετανάστευσης ή της ξενιτιάς συνδέονται με συγκεκριμένες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες.
- Να αντιληφθούν τη σημασία της αλληλογραφίας ως μέσου διαπροσωπικής επικοινωνίας.
- Να γνωρίσουν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της μεταπολεμικής πεζογραφίας.

Θεματικά κέντρα – Λέξεις-κλειδιά

- Μετανάστευση
- Πατρίδα,
νόστος, ξενιτιά
- Γλώσσα και παράδοση
- Μνήμη και καταγωγή
- Προφορική αφήγηση
- Επικοινωνία
- Ταξίδι
- Παρουσία-απουσία

Διαθεματικές έννοιες

- Προσαρμογή-
αφομοίωση
- Αλληλεπίδραση
- Ταυτότητα-
διαφορά
- Χρόνος:
παρελθόν/παρόν

Θεματικά κέντρα – Λέξεις-κλειδιά

- Μετανάστευση
- Πατρίδα, ξενιτιά
- Γλώσσα και παράδοση
- Μνήμη και καταγωγή
- Επιστολογραφία
- Επικοινωνία

Διαθεματικές έννοιες

- Προσαρμογή-αφομοίωση
- Αλληλεπίδραση
- Ταυτότητα / διαφορά
- Παρουσία / απουσία
- Χρόνος: παρελθόν / παρόν

Μέθοδος διδασκαλίας

Διαλογική, βιωματική, ανακαλυπτική, συνθετική.

Αφόρμηση

Αφετηρία από σύγχρονα γεγονότα, από προγενέστερες εμπειρίες των μαθητών, από καθημερινά δημοσιεύματα του τύπου και των άλλων ΜΜΕ.

ΑΦΟΡΜΗΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

- Παρακειμενική αφορμηση
 - Θεματική αφορμηση
 - Ειδολογική αφορμηση
-

Παρακειμενική αφορέση

Αναφορά στις λέξεις-κλειδιά του τίτλου

Στοιχεία για τη δεκαετία του '60

Στοιχεία

Διαθεματική αποσαφήνιση του όρου «στοιχεία». Σύντομη αναφορά στα **στοιχεία** του Βαλτινού και στη δομή του βιβλίου του. Τα γράμματα ως συστατικά μέρη ενός ευρύτερου συνόλου γραπτών τειμηρίων, τα οποία ο συγγραφέας συνθέτει με τη μέθοδο του αφηγηματικού κολάζ.

Δεκαετία του '60

Τι γνωρίζουν οι μαθητές για τη δεκαετία; Κατάρτιση καταλόγου με τα βασικότερα χαρακτηριστικά της.

Θεματική αφορμή

Συζήτηση για τη μετανάστευση

- Κοινωνικές αιτίες μετανάστευσης.
- Χώρες όπου κατευθύνθηκαν οι Έλληνες μετανάστες.
- Πώς τους υποδέχτηκαν, κ.λπ.

Λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της μετανάστευσης

- Κείμενα όπου εκφράζεται η έντονη επιθυμία για μετανάστευση στα ξένα.
- Κείμενα που εξιστορούν τη νοσταλγία για την πατρίδα.

Η μετανάστευση στο μυθιστόρημα του Βάλτινού

Αντιπροσωπευτικοί τύποι μεταναστών: άντρες, σε κατάσταση μεγάλης ανέχειας, με μοναδικό όνειρο να φύγουν στο εξωτερικό.

Ειδολογική αφόρμηση

- Μίμηση του επιστολικού λόγου των απλών μεταναστών.
- Υποχώρηση του συγγραφέα ως σφαιρικού παρατηρητή και ειχώρηση του λόγου στους «ανώνυμους» άλλους.

Ανάδειξη διαφοράς ανάμεσα σε Ιστορία και λογοτεχνία

Ιστορία: αντικειμενική περιγραφή μακροσυμβάντων.

Λογοτεχνία: στροφή στις μοναδικότητες, στα ατομικά περιστατικά, στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι άνθρωποι βιώνουν την ιστορία.

Διδακτική πορεία

από την αφόρμηση:

στο κείμενο

στην προφορική διήγηση

στη λογοτεχνική αφήγηση

στο κοινωνικό φαινόμενο

στην ερμηνεία

στις εργασίες κατανόησης /
ανάπτυξης

στις διαθεματικές εργασίες.

Θεματικά κέντρα

- Το 903 αποφάσισα κι εγώ να ξενιτευτώ
- Είχα σύσταση για έναν πατριώτη μου στον Πειραιά
- ... δεν ήξερα την πόλη, με πήγε στο ξενοδοχείο
- Απελπίστηκα που δε θα πέραγα
- ... είδα έναν που έμοιαζε ξενοφερμένος. Έκατσα κοντά του και πιάσαμε κουβέντα.
- –Πώς περνάγατε στην Αμερική; -Πολύ καλά, ό,τι θέλαμε τρώγαμε. Φτηνά πράματα, ρούχα, παπούτσια.
- Εδώ μεγάλη φτώχεια. Ο κόσμος κιντυνεύει, σήκωσε φτερό για έξω.
- Μη δίνεις μπέσα στον καθένα.
- Του 'δωσα τη σύστασή μου κι αυτός τη δική του, για να 'χουμε αλληλογραφία, σα φίλοι πια που γνωριστήκαμε, φάγαμε, κοιμηθήκαμε μαζί.

Διαθεματικές εργασίες

1. Ένα ταξίδι με το τραίνο στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό (προετοιμασία, δρομολόγιο, ενημέρωση, σταθμοί, ταξιδιωτικοί οδηγοί, φυσικό περιβάλλον, ιστορία του τόπου, τουριστικές δυνατότητες, μνημεία, τοπικά ντοκουμέντα κτλ.). (*Αξιοποίηση γνώσεων από τη Γεωγραφία, την Ιστορία, την Περιβαλλοντική Αγωγή, τη Λογοτεχνία, τα Καλλιτεχνικά, τις Ξένες Γλώσσες*).

Ενδεικτικό παράδειγμα η σχετική αναζήτηση για το χωριό Δάρα Αρκαδίας.

Διαθεματικές εργασίες

2. Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα (*Ιστορία, Οικονομία, Κοινωνική Αγωγή, Γλώσσα, Στατιστικά στοιχεία, ΣΕΠ*).

Πρόσφατα στατιστικά στοιχεία

Ερωτήσεις Αξιολόγησης (με ιεράρχηση δυσκολίας)

1. Εντοπίστε στοιχεία λαϊκού λόγου στην αφήγηση.
2. Εξιστορήστε σύντομα σε τρίτο πρόσωπο την περιπέτεια του ήρωα (άσκηση στην περίληψη και τη χρήση του πλαγίου λόγου).
3. Γιατί είναι δύσκολη η προετοιμασία του μεταναστευτικού ταξιδιού (προέκταση της ερώτησης 2 του σχολικού βιβλίου).
4. «Του 'δωσα τη σύστασή μου κι αυτός τη δική του, για να 'χουμε αλληλογραφία, σα φίλοι πια που γνωριστήκαμε...»: γιατί θεωρεί ο ήρωας αναγκαία την αλληλογραφία με τον καινούριο φίλο του; (Ανάλυση)
5. Σχολιάστε τον τίτλο του αποσπάσματος. (Σύνθεση)
6. Γιατί αναζητά γνωστούς και συμπατριώτες ή άλλους «ξενοφερμένους» για τις πρώτες επαφές του ο μετανάστης; (Ανάπτυξη)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Οι διαφορετικοί λόγοι απέναντι στη μετανάστευση:

Ο λόγος της Χαράς

Ο λόγος του Γεράσιμου

Ο λόγος των παιδιών

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο διαλογικός χαρακτήρας του κειμένου του Βαλτινού.

Διαπλένει ετερογενείς φωνές και αντιπαράθετει διαφορετικούς τρόπους θέασης των πραγμάτων.

Ο λόγος της Χαράς

Αναπαράσταση του λόγου και του ύφους της Ελληνίδας μετανάστριας.

Σκοπός της διδασκαλίας:

να παρακολουθήσει τις διακυμάνσεις μέσα από τις οποίες περνά η προσωπική εμπειρία της επιστολογράφου, καθώς και τους τρόπους που χρησιμοποιεί για να μορφοποιήσει αυτή την εμπειρία.

Ο λόγος της Χαράς

- ✓ Η ψευδαίσθηση της παρουσίας.
- ✓ Η προσκόλληση στο παρελθόν.
- ✓ Η απουσία πληροφοριών.
- ✓ Η αδράνεια.
- ✓ Απόπειρες προσαρμογής.
- ✓ Νέα έκκληση επικοινωνίας.
- ✓ Η σημασία των συμβολικών δεσμών.

Ο λόγος της Χαράς

Η ψευδαίσθηση της παρουσίας.

- ✓ Λόγος στραμμένος προς το χρόνο και το χώρο της καταγωγής της.
- ✓ Προσπάθεια επανασύναψης δεσμών μέσω της γραφής.
- ✓ Κατασκευή ενός «εμείς», ενός πλασματικού χώρου παρουσίας, που να ειμηνδενίζει την απόσταση.

Ο λόγος της Χαράς

Η προσκόλληση στο παρελθόν.

- ✓ Ανάγνωση των παλιών στερεότυπα γυναικείων περιοδικών που διάβαζε στην Αθήνα.
- ✓ Αξιολόγηση της στάσης της Χαράς. Μήπως παραμένει δέσμια των μικροαστικών στερεοτύπων και του ρόλου που είχε στην πατρίδα της;
- ✓ Συζήτηση πάνω σε ζητήματα σύγχρονα: δεκτικότητα απέναντι στο καινούργιο, ευελιξία, προσαρμοστικότητα κ.λπ.

Ο λόγος της Χαράς

Η απουσία πληροφοριών.

Οι σημαίνουσες σιωπές του γράμματος. Καμία πληροφορία από τον εξωτερικό κόσμο δεν περνά στο γράμμα. Άγνοια για όσα συμβαίνουν γύρω της. Περιορισμένος κύκλος ενδιαφερόντων.

Τι **δεν** λέει στο γράμμα της η Χαρά;

Ο λόγος της Χαράς

Η αδράνεια.

Η Χαρά μιλά για τη δική της κατάσταση.

Τι σημαίνει για την ίδια η ξενιτιά;

Αδράνεια και απραγία μπροστά στο πέρασμα του χρόνου.

Η μετανάστευση: μια αρνητική εμπειρία, που οδηγεί στην κατάθλιψη και την αρρώστια.

Ο λόγος της Χαράς

Απόπειρες προσαρμογής.

➤ Δειλές απόπειρες προσαρμογής στο νέο περιβάλλον.

➤ Η μηχανική ρουτίνα θα απαλύνει το πέρασμα του χρόνου;

Ο λόγος της Χαράς

Νέα έκκληση επικοινωνίας.

✓Επανάληψη της έκκλησης για διατήρηση της επικοινωνίας.

✓Ο νους της στραμμένος πάντα προς εκείνους που λείπουν.

✓Αδυναμία προσαρμογής στο παρόν.

Ο λόγος της Χαράς

Η σημασία των συμβολικών δεσμών.

- ✓ Η δεύτερη επιστολή: βαθμιαία αποδοχή της ξενιτιάς. Ανάδυση της σημασίας των συμβολικών δεσμών με την πατρίδα.
- ✓ Συζήτηση μέσα στην τάξη για τη σημασία των παραδόσεων ως στοιχείων διατήρησης της ταυτότητας των μεταναστών.

Ο λόγος του Γεράσιμου

Λόγος προσαρμογής. Απουσία ενδιαφέροντος για το παρελθόν.

Σύγκριση με το λόγο της Χαράς.

Η ερώτηση για τη μηχανή Canon.

Οι ξένες λέξεις στο υστερόγραφο.

Η υπογραφή Jerry.

Ο λόγος των παιδιών

- Άνετη προσαρμογή στο νέο περιβάλλον. Απουσία νοσταλγικού τόνου.
- Θέματα για συζήτηση. Η στάση των μεταναστόπαιδων απέναντι στη χώρα της καταγωγής. Η σημασία των πατροπαράδοτων συμβολικών αξιών για τις νεότερες γενιές μεταναστών.

Δύο διαφορετικές βιωματικές οπτικές πάνω στο ζήτημα της μετανάστευσης

Χαρά

- ▶ Δυσκολία προσαρμογής
- ▶ Νοσταλγία
- ▶ Έμφαση στους συμβολικούς δεσμούς με την πατρίδα
- ▶ Συναισθηματικό δέσιμο με το παρελθόν
- ▶ Εσωτερική αναδίπλωση στις αναμνήσεις

Γεράσιμος

- ▶ Πλήρης προσαρμογή και αφομοίωση
- ▶ Άνοιγμα στις νέες εμπειρίες
- ▶ Έμφαση στις ανάγκες της νέας ζωής
- ▶ Απεμπλοκή από το παρελθόν
- ▶ Μέριμνα για τη ζωή του παρόντος

Ενδεικτικές ερωτήσεις αξιολόγησης

1. Τι σημαίνει η ανάγκη της Χαράς να αλληλογραφεί με τα συγγενικά της πρόσωπα;
2. Ποιο είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα της Χαράς στο νέο της περιβάλλον και πώς το αντιμετωπίζει;
3. Περιγράψτε τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους η Χαρά, ο Γεράσιμος και τα παιδιά βιώνουν την ξενιτιά.
4. Παρατηρήστε τη δομή στο πρώτο γράμμα της Χαράς. Αναζητήστε άλλες επιστολές και βρείτε κοινά δομικά στοιχεία.
5. Εντοπίστε σε ποιες ανάγκες αναφέρεται το υστερόγραφο του Γεράσιμου στο πρώτο γράμμα. Συγκρίνετε τις ανάγκες που διαφαίνονται στο γράμμα της Χαράς.